

реальними приладами та обладнанням, саме цифрові та хмарні технології стають одним із засобів формування, принаймні, окремих складників експериментальних умінь і навичок.

Список використаних джерел:

1. Головка М.В., Мацюк В.М., Рудницька Ж.О. організаційно-методичні особливості реалізації дистанційного навчання фізики в закладах вищої освіти. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2023. Т. 1, № 208С. 23–31.
2. Топузов О., Головка М., Локшина О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 5–13.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИМІРЮВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Лукіна Тетяна Олександрівна,

головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти,

доктор наук з державного управління, професор

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

tata_lukina@ukr.net

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України різко погіршилася ситуація із забезпеченням рівного доступу до якісної освіти [8], функціонуванням системи освіти, можливостями педагогічного персоналу забезпечити надання якісних освітніх послуг, а учням – здобути потрібні навички. Освітні трати, спричинені війною, загострилися через довготривалі пандемічні обмеження, спричинені COVID-19 [12; 13]. Використовувати методологію та інструментарій, що був розроблений для моніторингу освітніх втрат попереднього «ковідного» періоду, ми вважаємо недоцільним через зміну загальної ситуації в освіті та чинників впливу (руйнація закладів освіти і громадської інфраструктури територій, знищення матеріально-технічної бази великої кількості закладів освіти, виникнення або посилення обмежень дітей у доступі до освіти, зокрема дистанційної, неможливість / ускладнення для вчителів здійснювати професійну діяльність через побутові проблеми, тривалу відсутність електроенергії, інтернет-зв'язку, потрібних гаджетів тощо, вимушене переселення або виїзд за кордон значної кількості дітей і педагогічних працівників, важкий психоемоційний стан багатьох учасників освітнього процесу та інші).

Проблема вимірювання й оцінювання освітніх втрат в умовах війни далеко неоднозначна і передбачає дослідження кількох аспектів. Насамперед, це термінологічне конкретизація змісту понять, зокрема з урахуванням наявної ситуації, які мають близький контекст і часто використовуються у межах проблематики втрат як майже тотожні поняття. Зокрема, у спільному дослідженні центру Gedos і міжнародного Фонду «Відродження» *освітні втрати* визначаються як прогалини у знаннях і навичках, що виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами

навчальних здобутків [9]. У моніторинговому дослідженні, що реалізується Державною службою якості освіти України спільно з проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) [10], термін «освітні втрати» використовують як втрати, що відбулися в освітньому процесі (навчальному часі, змісті освітніх та навчальних програм), наслідком яких є навчальні втрати (зниження результатів навчання учнів на різних освітніх рівнях (циклах)).

У зарубіжних дослідженнях термін «освітні втрати» часто використовується як «втрата навчання» і тлумачиться як «будь-яка конкретна або загальна втрата знань і навичок або регрес в академічній успішності, найчастіше через тривалі прогалини або перерви в освіті учня» [1]. До пандемії втрати в навчанні асоціювалися із погіршенням успішності та збільшенням розриву у результатах навчання учнів в період літніх канікул [2]. Докладний аналіз термінологічного аспекту даної проблеми здійснено групою українських вчених [3; 5].

На наш погляд, термін «освітні втрати» за своїм змістом є значно ширшим за зміст інших, певною мірою споріднених з ним термінів (навчальні втрати, прогалини у навчанні, розрив у навчанні, пробіл у навчанні та ін.). Його визначення може бути сформульовано у більш широкому контексті та використано для оцінки втрат в усіх складових освіти як *системи, процесу та результату*, а саме:

Освітні втрати – це втрати, що виникають під впливом політичних, економічних, соціальних, психолого-педагогічних та інших чинників у: а) системі освіти як сукупності інституцій, установ і відповідних відносин між ними через скорочення кількості закладів освіти, педагогічних працівників і учнів; через зменшення (руйнацію) матеріально-технічної бази закладів освіти; через зменшення фінансового забезпечення функціонування системи освітніх установ і інституцій; б) освітньому процесі як інтелектуальної, творчої діяльності у сфері освіти, що провадиться у закладі освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості; в) результатах навчання й виховання як певного рівня загальної культури і освіченості.

Наступний момент у вирішенні проблеми вимірювання та компенсації освітніх втрат в умовах війни, пов'язаний із виявленням і оцінкою впливу на освітні процеси низки факторів, що призводять до зниження якості освіти, забування та недоотримання учнями передбачених навчальною програмою знань і навичок. Особливу роль у дослідженні цього питання, на нашу думку, відіграють чинники морально-психологічного характеру. Результати вітчизняних досліджень [4] свідчать про посилення негативного впливу психоемоційного стану учасників освітнього процесу та зменшення їх вмотивованості на ефективність організації навчально-виховного процесу та якості результатів навчання учнів.

Таким чином, для вироблення ефективних механізмів компенсації освітніх втрат [11], що відбуваються в умовах війни, необхідно проведення комплексного моніторингу [6] освітніх втрат в системі освіти, освітньому процесі та в результатах навчання. Очевидно, що механізми компенсації освітніх втрат мають бути комплексними, передбачати різні заходи (фінансові, технічні, технологічні, психолого-педагогічні та ін.), а не лише суто педагогічного або дидактичного характеру. Проведення цього моніторингу потребує розробку специфічного інструментарію за кожним із напрямів. Наприклад, за першим напрямом, що

передбачає вивчення освітніх втрат в системі освіти може бути використано статистичний моніторинг, спрямований на збір даних щодо зменшення мережі закладів, нестачу педагогічних працівників, зменшення фінансування тощо. При вивченні освітніх втрат в освітньому процесі доцільно використовувати різні методи: анкетування (учнів, вчителів, керівників закладів освіти, а також батьків) з прив'язкою до закладу освіти для проведення перехресного аналізу відповідей; фокус-групи або поліструктуровані / напівструктуровані інтерв'ю з окремими представниками освітнього процесу для деталізації проблем [7]. Предметом розгляду доцільно визначати проблеми, що пов'язані із з'ясуванням того, які зміни відбулися у способах викладання, підвищення кваліфікації, навчання, виховання в учасників освітнього процесу в умовах війни; які чинники найсильніше впливають на ці зміни; як змінилися відносини між учасниками освітнього процесу, які прийоми стимулювання професійної і навчальної діяльності використовуються і яка їх ефективність тощо.

При вивченні освітніх втрат в результатах навчання варто використати тести навчальних досягнень, психологічні тести, а також анкетування учнів. Для доповнення та поглиблення інформації про приховані психоемоційні стани дітей варто використати фокус-групи.

Список використаних джерел:

1. Huong, L.T., Na-Jatturas, T. The COVID-19 induced learning loss – What is it and how it can be mitigated? *The Education and Development Forum*. 2020. May 18. URL: <https://www.ukfiet.org/2020/the-covid-19-induced-learning-loss-what-is-it-and-how-it-can-be-mitigated/>
2. Kuhfeld M. Surprising new evidence on summer learning loss. *Phi Delta Kappan*. 2019, № 101(1). С. 25–29. DOI: <https://doi.org/10.1177/0031721719871560>
3. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти, 2023. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learninglosses_Ukraine.pdf
4. Когут, І., Нікуліна, О., Сирбу, О., Жерьобкіна, Т., Назаренко, Ю. Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. Cedos, International Renaissance Foundation. 2023. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf
5. Локшина О., Джурило А., Максименко О., Шпарик О. До питання про навчальні втрати: термінологічний концепт у сучасному науково-педагогічному дискурсі. *Український Педагогічний журнал*. 2023. №2. С. 6–18. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-6-18>
6. Лукіна Т. Моніторинг в освіті. Створення та функціонування системи моніторингу якості освіти. *Управління освітою*. 2005. № 4 (100). С. 1-15.
7. Лукіна Т.О. Управління якістю загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2020. 220 с.
8. Лукіна Т.О. Якість освіти. *Енциклопедія освіти* / за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2008. С. 1017 – 1018.
9. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. Gedos, Міжнародний Фонд «Відродження», Sverige. 2022. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf

10. Програма моніторингу якості організаційного процесу в закладах загальної середньої освіти України в умовах війни: наказ Державної служби якості освіти України від 12.11.2022 р. №01-10/141.
11. Топузов О., Головка М., Локшина О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український Педагогічний журнал*. 2023. №1. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>
12. Лукіна Т.О. Дистанційне навчання в загальній середній освіті в Україні: доступність та результативність в умовах пандемії. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2021. Вип. 16 (45). С. 232. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725078>.
13. Лукіна Т. О. Доступність загальної середньої освіти в умовах пандемії: проблеми та перспективи забезпечення в Україні. *Глобальні виклики та пріоритети в часи коронавірусної кризи*: матеріали Міжна. наук.-практ. конф. Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 107 – 111. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725246/>

ОСВІТНІ ВТРАТИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, МЕХАНІЗМИ КОМПЕНСАЦІЇ

Рижова Віра Василівна,

учитель географії вищої категорії, старший учитель

Стецьківський заклад загальної середньої освіти Сумської міської ради, м. Суми

verok03101971@gmail.com

Унаслідок складних обставин вітчизняна освіта за останні три роки зазнала серйозних труднощів: пандемія COVID-19, військова агресія Росії, бойові дії, окупація територій, значні руйнування освітньої та житлової інфраструктури, переміщення учнів в межах країни та за її межами, повітряні тривоги, що призводять до втрат навчального часу, а також відключення електроенергії через масові обстріли критичної інфраструктури. Внаслідок цього: вимушена перерва у навчанні, знищені школи, відсутність очного навчання, значні обмеження для дистанційного. Спостерігається загальна тенденція до зростання проблем у сфері освіти та зниження рівня успішності її здобувачів.

В наукових дослідженнях і засобах масової інформації останнім часом виникло кілька нових термінів, таких як "освітні втрати", "недосягнення в навчанні", "освітні розриви", "недоліки в навчанні". Усі вони характеризують стан сучасної освіти в умовах негативних зовнішніх факторів.

В першу чергу проблема втрат у навчанні спричинена закриттям навчальних закладів. Згідно з даними ЮНІСЕФ, приблизно 5,7 мільйонів дітей стикаються з різними перешкодами у доступі до освіти, зокрема близько 3,6 мільйона дітей безпосередньо постраждали від закриття шкіл [1].

Небезпечним також є те, що наслідки цих навчальних втрат і розривів проявлятимуться з часом і можуть негативно впливати як на якість життя окремих осіб, так і на соціальний розвиток суспільства в цілому. Всесвітній економічний форум у травні 2022 року опублікував висновок, що втрати в освіті та відсутність продуктивного навчання мають серйозні наслідки для держави і кожен пропущений рік шкільної освіти призводить до значних економічних збитків для